

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTI СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті визначено й охарактеризовано методи дидактичної діагностики рівня соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи. Обґрунтовано вимоги щодо їх використання з метою виявлення когнітивних, діяльнісних та особистісно-фахових компетенцій у цілісній системі формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи.

Ключові слова: соціально-педагогічна компетентність майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи, методи, діагностика.

В статье определены и охарактеризованы методы дидактической диагностики уровня социально-педагогической компетентности будущего учителя начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы. Обоснованы требования по их использованию для выявления когнитивных, деятельностных и личностно-профессиональных компетенций в целостной системе формирования социально-педагогической компетентности будущего учителя начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы.

Ключевые слова: социально-педагогическая компетентность будущего учителя начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы, методы, диагностика.

The article identified and characterized didactic methods of diagnostics of socio-pedagogical competence of future primary school teacher of inclusive comprehensive schools. Grounded requirements for their use to identify cognitive, active, personality and professional competence in an integrated system of socio-pedagogical competence of future primary school teacher of inclusive comprehensive school.

Key words: socio-pedagogical competence of future primary teachers of inclusive comprehensive school, methods, diagnostics.

Постановка проблеми. У Постанові Кабінету Міністрів України № 753 від 26.10.2016 р. зазначено, що з 1 вересня 2017 року припиняється набір учнів до підготовчих та перших класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей із затримкою психічного розвитку, що передбачає створення спеціальних умов для навчання дітей із затримкою психічного розвитку в інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів, які до 2022 року потрібно перетворити в інклюзивні загальноосвітні школи [6]. Сучасною парадигмою освіти передбачено створення єдиної загальноосвітньої школи, в якій би спільно навчалися як здорові діти, так і діти з особливими освітніми потребами.

В умовах нової парадигми спільного навчання дітей в інклюзивній загальноосвітній школі необхідний фундаментально підготовлений, освічений і компетентний фахівець у галузі інклюзивного навчання. Як засвідчує аналіз педагогічної практики, вчителі початкових класів не готові сьогодні до таких особливостей навчально-виховного процесу, а отже, підготовка майбутніх учителів-початківців у вищому навчальному закладі повинна здійснюватися на засадах компетентнісного підходу. Тобто йдеться про формування у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи соціально-педагогічної компетентності, зокрема діагностики її складових компетенцій.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема діагностування рівня сформованості соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи за компетенціями досліджена досить фрагментарно. Значущими для нашої статті є праці П. Бойчука, Н. Бордич, О. Варецької, І. Зарубінської, І. Зимньої, Л. Лепіхової, Л. Карпової, С. Краснокутської, О. Михайлової, С. Рачевої, Р. Сірко, Л. Хоружої та ін., які досліджували діагностику окремих видів педагогічної компетентності (методичну, комунікативну, діагностичну, соціальну, етичну, соціально-психологічну, компетенції у сфері інформаційних технологій), а також наукові праці І. Булах, М. Євтуха, Б. Корольова, Т. Лукиної,

В. Лугового, В. Максимова, Н. Ничкало, І. Підласого, Л. Сергеевої та ін., які розробляли забезпечення професійної освіти діагностичним інструментарієм щодо виявлення професійної кваліфікації, комунікативних компетенцій, готовності викладачів до педагогічної діяльності тощо.

Разом із тим, у психолого-педагогічній літературі відсутні стандартизовані методи діагностики та процедура щодо визначення рівня сформованості соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи. Усі представлені в літературі методи і методики діагностики спрямовані на дослідження складових, що визначають поняття компетентності. Однак комплексна процедура діагностування, за допомогою якої можна об'єктивно виявити рівні сформованості соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи, на сьогодні відсутня.

Мета статті – здійснити спробу розробити комплексну процедуру діагностики рівня сформованості соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи.

Поставлена нами мета передбачає виконання таких **завдань**: проаналізувати сучасні методи діагностики та з'ясувати їх можливості для визначення рівня соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи; розкрити механізми проведення такої діагностування.

Виклад основного матеріалу. Зміст соціально-педагогічної діагностики у нашому дослідженні полягає у виявленні якісних та кількісних змін, що спостерігаються в майбутнього вчителя початкових класів у ході активного впровадження у навчальний процес вищого навчального закладу контекстного навчання. У зв'язку з цим методи діагностики добираємо з урахуванням розуміння сутності поняття «діагностика».

Педагогічне діагностування – це вид діяльності, що полягає у встановленні та вивченні ознак, які характеризують стан і результати процесу навчання та дають змогу на цій основі прогнозувати можливі відхилення, визначати шляхи їх попередження, а також коригувати процес навчання з метою підвищення якості його результату [2].

Розв'язуючи проблему діагностування соціально-педагогічної компетентності у процесі становлення майбутнього вчителя початкових класів, основною метою вважаємо добір методів усебічного вивчення елементів когнітивних, діяльних та особистісно-фахових компетенцій, що забезпечують валідність та достовірність отриманих результатів.

Валідність (з англ. *valid* – дійсний, який має силу, придатний) – це комплексна характеристика методики (тесту), що відображає інформацію про коло досліджуваних явищ, а також ступінь репрезентативності процедури дослідження стосовно них [5].

Діагностування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи забезпечать, на нашу думку, дві взаємопов'язані та взаємозалежні процедури: психологічне діагностування і педагогічну діагностику.

У контексті дослідження важливо розглянути методи педагогічної діагностики, які є невід'ємним

елементом педагогічного експерименту. Діагностуючи рівень сформованості соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи, нами використовувався комплекс методів, зокрема:

1. *Емпіричні методи* педагогічного дослідження: вивчення продуктів діяльності студентів (портфоліо) як спосіб фіксації, накопичення та оцінювання їх індивідуальних досягнень за певний навчальний період; метод рейтингу як визначення особистісних якостей учителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи; метод психолого-педагогічного тестування; метод анкетування.

2. *Теоретичні методи* педагогічного дослідження: аналіз та синтез; індукція та дедукція; порівняння та класифікація; узагальнення й систематизація.

3. *Математичні та статистичні методи* педагогічного експерименту: моделювання, ранжування, реєстрація, вимірювання [7].

Представлені вище методи використовувалися нами для отримання достовірних даних щодо рівня сформованості соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи.

Із метою визначення методів педагогічної діагностики розглядатимемо її як процес, спрямований на дослідження рівня опанування знаннями, вміннями й навичками, а також обробку й аналіз одержаних результатів, констатування висновків щодо перебігу процесу навчання та ефективність спеціально організованої діяльності викладачів вищого навчального закладу [1; 3]. Дидактичне діагностування передбачає контроль, перевірку, оцінку та оцінювання.

Педагогічна діагностика включає методи дидактичної діагностики та педагогічних досліджень. До дидактичної діагностики ми вдалися з метою забезпечення зворотного зв'язку, одержання об'єктивної інформації щодо ступеня засвоєння навчального матеріалу, своєчасного виявлення недоліків та прогалин у знаннях, визначення рівня та якості навчальних досягнень студентів. Основні її етапи – контроль, перевірка, оцінка та оцінювання знань, умінь і навичок. Надійність діагностики забезпечували принципи плановості, систематичності й системності, об'єктивності, відкритості й прозорості, а також урахування індивідуальних можливостей студентів і диференційованої оцінки успішності їх навчання.

До методу контролю ми вдалися з метою спостереження за процесом навчання студентів, тобто він забезпечував навчальну, діагностичну, мотиваційну, виховну, розвивальну й управлінську функції.

Перевірка відбувалася на кожному етапі, зокрема вона була попередньою, поточною, модульною і підсумковою. Використовуючи усне опитування, письмові контрольні роботи й тестування, нами були визначені рівні досягнень майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи. Залежно від специфіки організації перевірки, застосовували фронтальну, групову, індивідуальну, комбіновану форми контролю, а також самоконтроль за рівнем оволодіння базовими знаннями з певної навчальної дисципліни.

Результати перевірки навчально-пізнавальної діяльності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи виражалися в оцінці успішності, тобто системі показників, що відображають об'єктивні знання, вміння та навички.

При визначенні навчальних досягнень майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи нами було взято до уваги:

- якість знань (правильність, повнота, осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність);
- рівень оволодіння розумовими операціями (вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки);
- характер відповіді (елементарна, фрагментарна, неповна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча – з використанням власного досвіду);
- уміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези;
- уміння висловлювати власні судження.

Якість формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи характеризується кількісними та якісними показниками, що фіксуються в оцінці. Оцінку визначено як кількісний показник якості результатів навчальної діяльності студентів і виражено в числовому еквіваленті за 100-бальною трансферно-рейтинговою системою оцінювання знань, яка є прозорою, адже забезпечує постійний контроль навчального процесу, а згодом переводиться в оцінку за національною шкалою і шкалою ECTS.

Кількість балів – це сума оцінок за окремі види робіт (лабораторні, практичні, колоквиуми, тестові завдання, самостійні, контрольні, індивідуальні), накопичених за певний період навчання, тобто кількісний показник якості роботи студента.

Для визначення якості впровадження експериментального навчання, спрямованого на формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи з використанням контекстного навчання і порівняння результатів навчання з традиційною методикою викладання навчальних дисциплін, нами застосовувалися методи математичної статистики, зокрема використання середнього арифметичного – суми всіх зафіксованих значень набору, поділеної на кількість його елементів. Для статистичної обробки результатів і побудови діаграм використовувався табличний редактор Microsoft Excel.

Отже, найпоширенішими методами дидактичної діагностики рівня сформованості соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи, зокрема знань, умінь та навичок (когнітивної компетентності), є: усний (доповідь, повідомлення, бесіда, читання тощо) і письмовий (контрольна робота, диктант, реферат, курсова або дипломна робота) контроль; тестовий контроль; практична (проведення ділових ігор, виконання вправ, лабораторних робіт тощо), графічна (виконання схем, креслень, таблиць) перевірка; самоконтроль; самооцінка.

Методика діагностики соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів розроблена на основі відомих та авторських завдань. Зокрема, метод анкетування, завдяки якому визначався рівень зацікавленості майбутніми вчителями початкових класів соціально-педагогічною діяльністю в умовах інклюзивної освіти та рівнем сформованості соціально-педагогічної компетентності, розроблявся за допомогою «Анкети на виявлення рівня соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів до інклюзивного

навчання в загальноосвітній школі». Означена анкета використовувалася як один із видів опитування, що передбачав заповнення респондентом спеціального бланка із запитаннями. Відповіді на запитання анкети відображали стан загальнопедагогічних та соціально-педагогічних знань (когнітивна компетентність), методичних умінь та навичок (діяльнісна компетентність). Студенти, наприклад, висловлювали своє ставлення до сутності поняття «соціально-педагогічна компетентність», змісту і спрямованості соціально-педагогічної компетентності, структурних компонентів соціально-педагогічної компетентності тощо.

Основна мета використання тестів – перевірка та оцінка результатів навчання майбутніх учителів початкових класів. Під час створення тестових завдань нами були дотримані певні вимоги: зміст тестів відповідав обсягу знань, визначених робочою програмою навчальної дисципліни, забезпечував їх репрезентативність та валідність; кожне тестове завдання передбачало лише одну правильну відповідь; при формулюванні запитань використовувалися лише прості речення.

Розроблені нами підсумкові тести на виявлення когнітивної компетентції майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи покликані з'ясувати якість оволодіння навчальним матеріалом. Тобто в процесі тестування студенти отримали підсумкові оцінки, які визначали рівень сформованості компетентції за фіксованими балами: достатній (від 0 до 5 балів); середній (від 6 до 8 балів); високий (від 9 до 10 балів) [8].

Висновки. Для визначення рівня сформованості соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи в Рівненському державному гуманітарному університеті ми обрали найоптимальніші, на нашу думку, методи науково-педагогічних досліджень: теоретичні (аналіз літератури та нормативно-правових документів; порівняння, моделювання, класифікація, систематизація та узагальнення теоретичних, методологічних і методичних засад для з'ясування сучасного стану формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи; синтез теоретичного матеріалу для визначення авторського підходу до розв'язання досліджуваної проблеми; моделювання і прогнозування ефективності впровадження концепції формування соціально-педагогічної компетентності); емпіричні (психолого-педагогічне спостереження, анкетування, тестування; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), психологічні діагностичні методики, вивчення результатів діяльності студентів (портфоліо), інтерпретація отриманих результатів); методи математичної статистики. Водночас ми розглянули методи дидактичної діагностики та визначили найоптимальніші з них у контексті досягнення поставленої мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2007. – 688 с.
2. Діагностика [Електронний ресурс] // Вікіпедія : електронна енциклопедія. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

3. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов: введение в психометрическое проектирование / П. Клайн ; под ред. Л. Ф. Бурлачука ; пер. с англ. – Киев : ПАН ЛТД, 1994. – 286 с.

4. Лукіна Т. О. Технології діагностики та оцінювання навчальних досягнень : навчально-методичні матеріали / Т. О. Лукіна. – К., 2007. – 62 с.

5. Морозов С. М. Засоби контролю діагностичних якостей психологічних тестів [Електронний ресурс] / С. М. Морозов. – К. : ІСДО, 1994. – 68 с. – Режим доступу : <http://psyfactor.org/lib/morozov1.htm>.

6. Постанова Кабінету Міністрів України № 753 від 26.10.2016 «Про встановлення строку навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для

дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/753-2016-%D0%BF>.

7. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

8. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навчальний посібник / З. М. Шевців. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 248 с.

Дата надходження до редакції: 24.01.2017 р.

ПРИРОДОЗНАВСТВО. ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.2

Ірина СМІРНОВА,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант лабораторії електронних навчальних ресурсів
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті обґрунтовано концептуальні засади розвитку інформаційно-технологічної підготовки майбутніх учителів технологій в умовах компетентнісного підходу. Доведено, що процес професійної підготовки майбутніх учителів технологій повинен будуватися на основі цілісного компетентнісного підходу, за наявності інформаційно-технологічного забезпечення, яке передбачає створення і використання нових прогресивних методик і технологій навчання, інтегрування всіх етапів навчально-виховного процесу на основі кращих світових здобутків науки.

Ключові слова: інформаційно-технологічна підготовка, майбутні вчителі технологій, компетентнісний підхід, інформаційно-технологічна компетентність.

В статті обґрунтовано концептуальні засади розвитку інформаційно-технологічної підготовки майбутніх учителів технологій в умовах компетентнісного підходу. Доказано, що процес професійної підготовки майбутніх учителів технологій повинен будуватися на основі цілісного компетентнісного підходу, при наявності інформаційно-технологічного забезпечення, яке передбачає створення і використання нових прогресивних методик і технологій навчання, інтегрування всіх етапів навчально-виховного процесу на основі кращих світових здобутків науки.

Ключевые слова: информационно-технологическая подготовка, будущие учителя технологий, компетентностный подход, информационно-технологическая компетентность.